

Nagrade Slovenskega arheološkega društva v letih 2008 in 2009

© Marjeta Šašel Kos

članica Komisije za nagrado in priznanja SAD

Leto 2008

Nagrado za življenjsko delo prejme akademkinja dr. Biba Teržan

Po študiju arheologije je Biba Teržan leta 1972 postala asistentka na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, v letu 1977/78 je dobila Humboldtovo štipendijo, 1986 pa je dosegla doktorat, ki je bil posvečen starejši železni dobi na slovenskem Štajerskem. Objavljen je bil leta 1990 kot 25. zvezek serije Katalogi in monografije Narodnega muzeja Slovenije in nagrajen z nagrado Kidričevega sklada. Leta 1988 je postala docentka, 1991 izredna in 1994 redna profesorica na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Že leta 1989 je bila povabljen, da prevzame mesto profesorice za arheologijo na Svobodni univerzi v zahodnem Berlinu. Vabilo je sprejela in ostala tam kar 16 let, vse do leta 2005, ob tem pa je redno opravljala svojo službo tudi v Ljubljani. V tem času je bila med drugim mentorica šestim doktorskim disertacijam, osemnajstim magistrskim nalogam in več kot dvajsetim diplomskim nalogam. Njeno delo je priznala tudi Slovenska akademija znanosti in umetnosti, katere izredna članica je postala leta 2001, leta 2007 pa še redna.

V njeno delo poznejših let sodi tudi izkopavanje v Istri, v Monkodonji, ki ga je začel leta 1997 Inštitut za prazgodovinsko arheologijo na Svobodni univerzi v Berlinu v sodelovanju z Arheološkim muzejem v Puli. Dela še vedno potekajo, vodi jih profesor B. Hänsel skupaj z Bibo Teržan in K. Mihovilić. Izkopavanja so prinesla prav revolucionarne rezultate, odkritje protourbane kulture v našem severnojadranskem prostoru že v zgodnji bronasti dobi. Nedaleč od tega naselja je bila odkrita tudi bronastodobna kupolasta grobnica mikenskega tipa. To popolnoma novo odkritje, kjer se dela še vedno nadaljujejo, je bilo takoj objavljeno in je vzbudilo veliko pozornost ne samo pri nas, ampak v široki mednarodni strokovni javnosti. Ob Monkodonji je Biba Teržan v tem času izkopavala tudi v Pivoli na slovenskem Štajerskem, kjer kontrolira in dopolnjuje izkopavanja W. Schmida, ki je tukaj raziskoval še pred prvo svetovno vojno.

Raziskovala je in še raziskuje vsa področja jugovzhonoalpskih kultur s središčem v Sloveniji; v njih se je posvetila predvsem času bronaste in starejše železne dobe. Že na začetku je spoznala osnovno problematiko našega prostora v tem času. Slovensko gradivo iz bakre-

ne in bronaste dobe smo pred desetletji le slabo poznali, sedaj pa je po njeni zaslugi v dveh impozantnih zvezkih serije Katalogi in monografije Narodnega muzeja Slovenije kovinsko gradivo v celoti predloženo in obdelano. Obdobje bronaste dobe in njegovo problematiko je obravnaval bronastodobni kolokvij, ki je v njeni organizaciji in pod njenim vodstvom potekal v Lendavi v novembru leta 1986.

Biba Teržan je že na začetku veliko pozornost posvetila bogatemu, še pred prvo svetovno vojno izkopanemu gradivu, ki se v precejšnji meri nahaja v muzejih v Trstu in na Dunaju. Bila je glavni avtor objave Svete Lucije – Mosta na Soči, nekropole z največ, nad sedem tisoč, izkopanimi grobovi, od koder v slovenske muzeje tedaj ni prišel niti en predmet. Tej objavi pa so sledile publikacije še vrste drugih nekropol.

V nadaljevanju se je posvetila predvsem interpretaciji halštatske kulture. V njej je na eni strani pokazala na nomadske elemente vzhodnih kultur iz črnomskega področja, ki so prisotni v halštatski kulturi Slovenije. Na drugi strani pa so prisotni tudi vplivi, ki so že odsev zgodovinskega mediteranskega sveta in ostajajo dosti težje zaznavni. Pogosto jih lahko opredelimo le s poznavanjem grškega sveta, njegove likovne pa tudi besedne umetnosti, tako npr. Homerja, ki ga je Teržanova prav tako pritegnila v svojo interpretacijo. Prav te njene študije so dragocena novost, ki omogoča vpogled v sociološke in duhovne vidike halštatske družbe ter v njen družbeni in duhovni substrat, ki je razviden predvsem iz religiozno-kulturnega sveta halštatske družbe. Z njimi je odprla pomemben vidik zgodovine prazgodovinske družbe na naših tleh v času prvega predkrščanskega tisočletja. Prav s takimi študijami se je tudi močno uveljavila v celotni evropski arheologiji, o čemer pričča njena bibliografija (po Gabrovec, S. 2007, Biba Teržan-šestdesetletnica - V: Blečić, M. et al. (ur.), *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*. Situla 44, 7-8).

Priznanje SAD prejmeta Alenka Miškec in mag. Miran Pflaum

V svetu so redke arheološke najdbe zakladov, ki so ohranjene tako dobro, da nam slikovito predstavijo nek v času zamrznjen trenutek življenja v določenem zgodovinskem obdobju. Ena takih je brez dvoma tudi v evropskem prostoru izjemno odkritje iz okolice Drnovega.

Povsem ohranjen velik keramičen lonec je vseboval srebrne rimske novce v mošnjičkih in srebrni nakit, vse ohranjeno tako, kot je pred okoli 1650 leti v okolici panonskega antičnega mesta Neviouduna (danes Drnovo) shranil njegov lastnik. Dragocenosti je skrbno zakopal na skrivnem mestu v upanju, da jih bo potem, ko bo nevarnost minila, spet izkopal.

Prav tako, kakor je bil lonec z dragoceno vsebino sredi 3. stoletja po Kr. zakopan, se je danes po naključju pojavil pred očmi arheologov. Med zamudnimi postopki natančnega raziskovanja je sam in s svojo vsebino pričel pripovedovati zanimivo zgodbo. Zgodbo o bogastvu lastnika, o lastnikovem izvoru, o načinu preskrbe tega prostora z denarjem.

Avtorja sta k zasnovi razstave pristopila z idejo, najširši javnosti predstaviti zamudne postopke raziskovanja najdbe, k čemer so bili pritegnjeni strokovnjaki najrazličnejših (tudi naravoslovnih) profilov. Razstava prikazuje zamudne postopke konserviranja predmetov ter dokumentiranja raznolikega gradiva, kar vse šele omogoča podrobno časovno umestitev zakopa zaklada. In seveda vsebino samega zaklada v prvotnem blišču.

Zamudne postopke odkrivanja njegove vsebine ter njegove konserviranja je prikazoval kratek film, animacija je opozarjala na fenomen zakladov v slovenskem izročilu, poskrbljeno je bilo za zanimivo otroško delavnico, v katalogu pa je izčrpno, vendar poljudno, nanizanih ogromno informacij o različnih nedestruktivnih metodah, ki so bile uporabljene pri raziskovanju zaklada, ter seveda o njegovi vsebini.

Priznanje SAD prejme mag. Alenka Tomaž

Zaposlena na Inštitutu za dediščino Sredozemlja, Znanstveno-raziskovalnega središča Koper Univerze na Primorskem, se je Alenka Tomaž v obdobju zadnjih treh let ukvarjala predvsem s preučevanjem obdobja mlajše kamene dobe na Slovenskem. Uredila je zbornik *Od Sopota do Lengyela: prispevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo*, kjer s številnimi avtorji prvič predstavlja ter ponovno vrednoti številna arheološka najdišča s konca mlajše in začetka bakrene dobe.

V vsem tem obdobju je sodelovala pri javni promociji arheološke dediščine ter arheološkega raziskovalnega

dela. V okviru mednarodnega projekta SEE Past je v soavtorstvu izdala poljudno monografijo *Zemlja in ogenj*, ki je izšla tudi v angleškem jeziku. V okviru istega projekta je s sodelavci postavila tudi istoimensko razstavo. V okviru promocijskega projekta *Prva dama* je prav tako sodelovala pri pripravi razstave, še posebej pa se je izkazala pri objavi istoimenske znanstvene monografije. V zadnjih treh letih je Alenka Tomaž s svojim delom, ki obsega tako znanstvene kot tudi poljudno-znanstvene objave, uredniško delo ter predvsem javno promocijo arheološkega dela in arheološke dediščine, bistveno zaznamovala podobo slovenske arheologije tako doma, kot tudi v tujini.

Leto 2009

Nagrado za življenjsko delo prejme Irena Šavel

Irena Šavel, nedavno upokojena muzejska svetnica v Pokrajinskem muzeju Murska Sobota, je odgovorna za oblikovanje in delovanje arheološke zbirke v tem muzeju, saj te do njenega prihoda sploh ni bilo. Raziskovala je več najdišč, prvo že takoj po diplomi leta 1974: Gančane, Dobrovnik, Ivance, Šafarsko, Oloris pri Dolnjem Lakošu, Gerlince, Bukovnico in druge. Dolga leta je aktivno sodelovala v predsedstvih različnih stanovskih združenj kot so Slovensko arheološko društvo, Slovensko muzejsko društvo in Skupnost muzejev Slovenije.

Njeno strokovno-raziskovalno delo zaznamujejo posamezne obsežnejše publikacije. Šestnajstletno topografsko raziskovanje Prekmurja je zaključila samostojna publikacija Arheološka topografija Slovenije – Topografsko področje XX (Prekmurje), 1991, ki jo je izdal Inštitut za arheologijo ZRC SAZU. Večletno sistematično raziskovanje bronastodobne naselbine Oloris pri Dolnjem Lakošu je bilo zaključeno z odmevnim simpozijem o bronasti dobi v Lendavi, z razstavo v Galeriji Murska Sobota, postavitvijo stalne razstave v lendavskem muzeju in nenazadnje z izdajo monografije Oloris, ki je izšla pri Založbi ZRC SAZU leta 2002. Rezultat raziskav na številnih drugih prazgodovinskih najdiščih pa je samostojna monografija Prazgodovinske naselbine v Pomurju (izšla leta 1994). Dokaz njenega bogatega strokovnega dela v arheologiji je tudi preko 200 bibliografskih enot.

Poleg tega je v Pomurcih in drugih Slovencih vzbudila zanimanje za daljno preteklost skozi številne članke v časopisih, s predavanji, z intervjuji, z mentorstvi, z vodstvi, pa tudi z dokumentarnimi filmi, pri katerih je sodelovala. Na tem mestu lahko omenimo mednarodno nagrajeni film Luščenje Olorisa. Razstave, ki jih Irena Šavel postavlja, so v javnosti zmeraj vzbudile veliko zanimanja, tako s svojo strokovnostjo, izpovednostjo, pa tudi zelo osebnim in čustvenim pristopom do predmetov in mističnostjo, s katero zna avtorica popeljati obiskovalca v preteklost. Izpostavimo lahko stalno razstavo v matičnem muzeju, ki je bila nagrajena s posebnim priznanjem Evropskega muzejskega foruma leta 1999. Dejavnost je bila tudi ob najnovejših raziskavah na trasi bodoče avtoceste, kjer je izkopavala številna najdišča;

nekatera od njih je s sodelavci že objavila v seriji Arheologija na avtocestah Slovenije (Gornje njive, Pod kotom-jug pri Krogu), druge pa je že pripravila za tisk.

Arheologinja in muzejska svetnica Irena Šavel ne potrebuje dodatnih dokazil za to, da si zasluži, poleg številnih nagrad, ki so ji bile podeljene v preteklosti, tudi nagrado svoje stroke za življenjsko delo, saj je s svojim predanim strokovnim delom dokazala, da so tudi majhni muzeji lahko zelo aktivni tako na lokalni kot na visoki strokovni ravni. S svojim delom je lahko zgled bodočim arheologom in muzealcem v Sloveniji in v tujini.

Priznanje SAD prejme dr. Mihael Budja

Dr. Mihael Budja, redni profesor arheologije neolitika in eneolitika na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, je leta 1993 pričel v reviji Poročila o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v Sloveniji objavljati Neolitske študije (Neolithic Studies), v katerih je odpiral posamezne aktualne raziskovalne probleme in teme omenjenega obdobja. Že leta 1994 je organiziral prvi Neolitski seminar z najširšo mednarodno udeležbo. Neolitske seminarje od tedaj organizira vsako leto (do danes 15), prispevki na seminarjih so v njegovem uredništvu v kratkem času objavljeni v prej omenjeni reviji, ki se je leta 1998 (s št. 25) preimenovala v Documenta praehistorica (ISSN 1408-967X, spletna izdaja ISSN 1854-2492). Do sedaj so se seminarjev udeležili strokovnjaki iz preko 100 evropskih, ameriških in azijskih univerz in drugih inštitucij.

Z vsakoletno organizacijo teh seminarjev ter s sprotnim izdajanjem znanstvenih prispevkov je revija postala ena ključnih za svoje področje, M. Budja pa je ustvaril v Ljubljani enega svetovnih središč vsakoletnega srečevanja strokovnjakov za obdobje neolitika in eneolitika, v katerem se je bilo mogoče seznaniti z najnovejšimi dosežki raziskovanja neolitika v svetu. Z razpisom tem posameznih seminarjev je vsakič znova odpiral diskusijska polja novih metodoloških raziskovalnih pristopov in interpretativnih metod in tudi pri tem oral ledino ter ustvarjal prepoznavnost slovenske arheologije *per se*. Prepričani smo, da je M. Budja z naštetim bistveno prispeval k prepoznavnosti slovenske arheologije v svetu.

Njegova bibliografija obsega 153 različnih bibliografskih enot. Na povabilo Britanske akademije znanosti je gostoval na Oddelku za arheologijo Univerze v

Cambridgeu. Z vabljenimi javnimi predavanji je gostoval na univerzah v Zadru, Trstu, Cardiffu, Edinburgu, Sheffieldu, Uppsali, Dunaju, Pragi, Teheranu, Pekingu in nekaterih drugih kitajskih mestih, tudi kot gost Kitajske akademije znanosti.

Poleg zelo impresivnih števil glede števil avtorjev in njihove geografske in raziskovalne provenience revijo odlikuje tudi izjemna tematska pestrost, saj obravnava neolitike in širše prazgodovinske probleme tako s stališča kulturnih analiz simbolike, kulta ipd. kot tudi s stališča sodobnih naravoslovnih perspektiv (problem stare DNA in genetike v arheologiji, klimatske spremembe, arheozoološki in paleobotanični vidiki), pa tudi s stališča družbeno-ekonomskih procesov, kot so npr. demografski problemi in migracijski fenomeni. Takšna izjemna tematska širina nedvomno zahteva zelo dobro poznavanje aktualnega mednarodnega diskurza in glavne protagoniste v njem, do česar je moč priti le z dolgoletnim intenzivnim mednarodnim delovanjem.

Priznanje SAD prejmeta dr. Janez Dular in Sneža Tecco Hvala

Monografija *South-eastern Slovenia in the Early Iron Age. Settlement – Economy – Society / Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi. Poselitev – gospodarstvo – družba (Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 12)*, 2007, avtorjev Janeza Dularja in Sneže Tecco Hvala, ki je spomladi 2007 izšla pri Založbi ZRC, prinaša pregled dogajanja v jugovzhodni Sloveniji v času 1. tisočletja pr. n. št., ko je današnji slovenski prostor dosegel enega od svojih največjih gospodarskih in kulturnih vrhuncev. V tem času je na južni strani Alp cvetela halštatska kultura, ki se je po svojih dosežkih enakovredno kosala z najbolj razvitimi kulturami takratne Evrope. Nastala je na starih žarnogrobiščnih osnovah, na njen razvoj pa so odločujoče vplivali stiki z Mediteranom, od koder je v naše kraje prišlo tehnološko znanje o pridobivanju železa, novi družbeni vzorci, prav tako pa tudi pomembni umetniški impulzi.

Monografija v sintetični obliki podaja zgodovino raziskav, način in metode zbiranja podatkov, kritično analizo arheoloških virov in geografski oris prostora ter pojasni kronološki aparat.

V osrednjem delu so predstavljene poselitvene struktu-

re in analize dinamike poselitve od pozne bronaste dobe do mlajše železne dobe, hierarhija naselij in poselitvena mreža ter odnosi med središči in obrobni naselji, analiza naravnih virov in komunikacij ter na koncu družbena struktura in prikaz zgodovinskih prelomnic, ki so zaznamovale skoraj tisočletni razvoj tega dela Slovenije.

Delo je plod skoraj trideset let trajajočega projekta Utrjena prazgodovinska naselja na Dolenjskem, ki je povežalo mnoge slovenske arheologe na terenskih pregledih, pri obdelavah gradiva in dokumentacije in številne raziskovalce različnih disciplin. Na široko odpira vrata v védenje o halštatski poselitvi in je gotovo vredno posebne pozornosti.

Utemeljitev nagrad Slovenskega arheološkega društva (SAD) za leti 2008 in 2009 so bile pripravljene na podlagi predlogov članov SAD in po izboru Komisije za nagrado in priznanja SAD.